

Föreläsningar vid
Stockholms
högskola, VT 1892
: L 40:88 A /

Rydberg, Viktor,

HS L 40:88 A

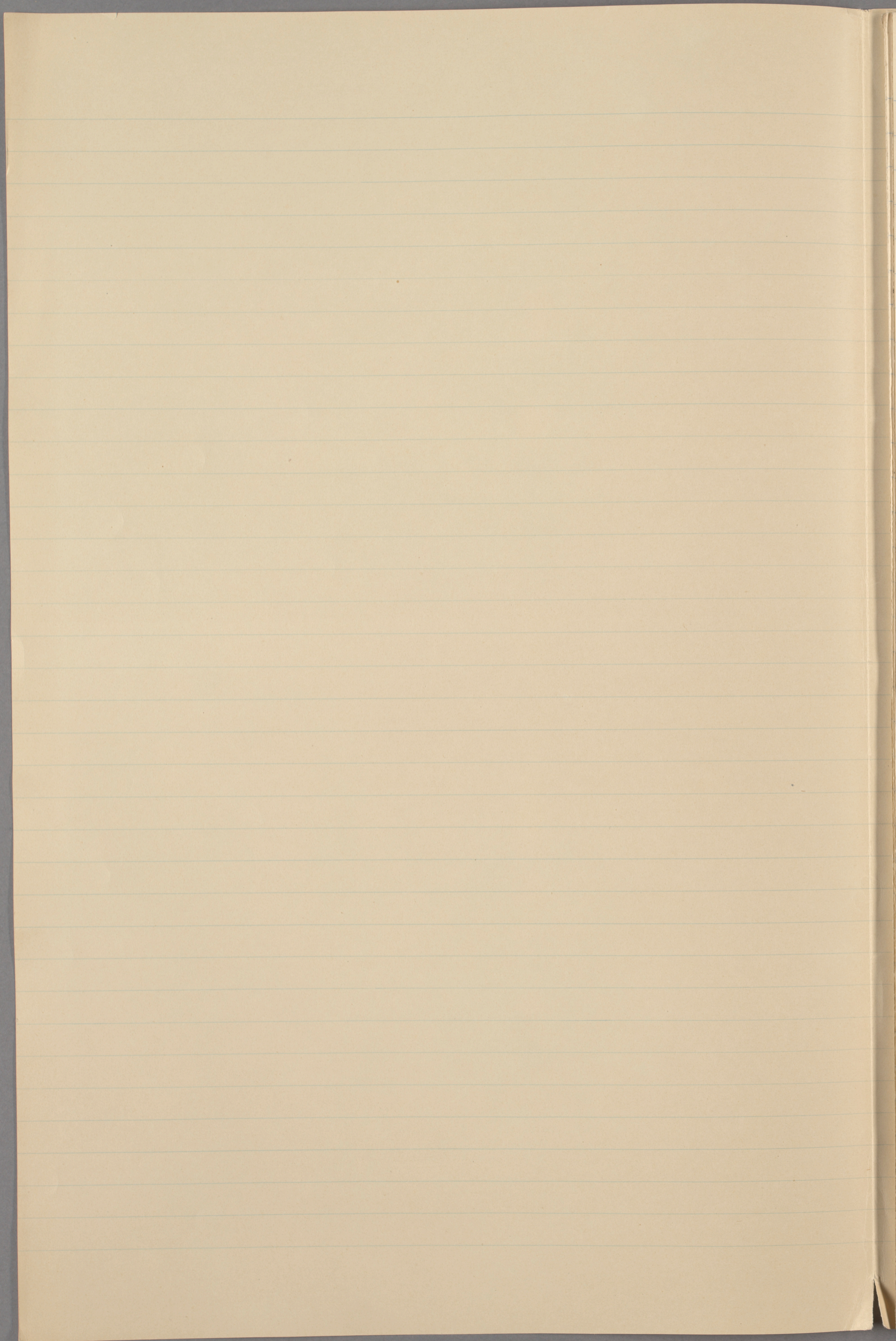
National Library
of Sweden

L 40: 88A: 16

16.

1/4 1892

(9 bl.)

1/4. 92.

hjärnor, firande nerver, klappande hjärtan, H. Gjalles hiflet härpå
 är endast skuggan, som försätter tillvaron af ljuset i denna trö. Det
 gifves en världsplan, ^{det gifves} vilade en ande, en vilja, ~~hvarus världen hvar i denna~~
~~plan har sin tillvaro och sin~~ ^{hvarus världen framgätt och} som har ställt dess mål, ~~Den är~~.

Detta är den förste tanke, som M. A., då han vill måla världs-
 historiens filosofi, om jag vill uttrycka mig, hade att i former och
 färger åskådliggöra. Öfver hela den väldiga takytan med dess
 bärande stötdelar utbreder han en ideal arkitektur af pilstrar,
 och gesinner, portamentur och socklar, lierade af leprade arkitekturdelar,
 af i gosse- och ungdomsgestalter, indelar härmed ^{utan} midtfältet i fem större
 och fyra mindre fält och målar i det första fältet, från den östra
 snalridan, altarsidan, rikvadt, världskapelsens första, monument: Gud
 fader: skiljer ljus och mörker, denna bibliska symbol, d. är så djup-
 gripande, ^{ej blott} emedan i kosmogoniskt, utan och i psykologiskt afseende,
 emedan ljuset och mörkret, ~~är ej~~ ^{är} dessa naturliga motsatser, af alla
 högre begripade väser blifvit redan i dens bandom, ~~är redan~~ i menlig-
 hetas äldsta skifter, i Rigveda, i Zendavesta, ^{i den germaniska mytologi} i egypternas ~~äldsta~~ ^{mytologi}
 uppfattade som symboler af de ädliga motsatserna godt och ondt.

Michel Angelo har framställt Gud Jehovah så, ~~som~~ ^{att} ~~alla~~ ~~menligt~~ ~~hetas~~
~~myter~~ ~~om~~ som framträdande genom världsrymden, denna geometriseras
 af en kraft, som tager personlig gestaltning, ^{och} utsträcker sina armar och
 med en enda rörelse, delar eform i ett ljus, som tjänande bär honom,
 medan hans tillbakakastade hufvad blickar uppåt i sina oändliga
 Farkars syner, och i ett mörker, som njunker ^{under} honom. Man ser i
 former och färger Skapareordet: varde Ljus!

När atomföreningarna i våra ariska förfäders hjärnor grubblade
 öfver världens uppkomst, föreställde de sig den vilja, som ordnat alla atomer
 till ett universum — ^{föreställde de sig} ~~föreställde de sig~~ ^{världskaparen} ~~världskaparen~~ ^{på ett}
^{sätt som M. A. här} ~~liknande~~ ~~gestalt~~ ~~och~~ kallade honom Wata, stormvinden, ett ord, som
 hos de germaniska arierna blef till Wotan och Oden. Bibelns och
 mytens skapelser vardas, omedvetet för Michel Angelo nytt, i hans
 fantasi till ett ^{det andon i skulpturen}.

I nästa, fält samma gudomliga stormvind, brusaende genom
 rymden och likväl allnärvarande i denna. Hans allnärvaro
 har Michel Angelo försinligt på ett alldeles öfverraskande sätt

2 1/4. 92.

2

hjärnor, firminuade nerver, klappande hjärtan, och om i några af dessa
organismer äfven hufvet ^{här} inlåter, så inlåter ⁿⁱ sig ^{därmed} äfven

Jehovah ^{välde} Han kommer ut ryktens djupa rakt fram ^{mot oss} mot ~~öst~~ ~~öster~~ i fladd-
 rande mantel med utsträckt ^{och hans barmers pekfinger} armar, som frammanför de stora värld-
 ljuren och förestäpa dem dens ^{den} barm och i samma ögonblick hans
 stornar framåt, se vi honom från ryggen berusade in i det
 djupa, hvarer han kom. Det är, som nämnt, den skapande viljans all-
 närvaro, den skapande viljans oändlighet M. A. här ^{firminligt, och} ^{bredvid honom}
 han gjort det genom att måla samma Herre Jehovah i två ^{gestalter,}
 den framträdande och den tillbakaträdande, den utandande och den
^{rörken i det allsvärande} inandande, ^{och han har gjort det} bredvid ~~varandra,~~ ^{men} ^{vi} att tväje ^{ärskådare} måste
 se enheten i denna tvåfald, ^{såsom} ^{de} Jehovah är icke längre ensam.
 Änglar sväpa i vecken af hans mantel. En af dem blickar häpen
 häpen upp till den ^{öfvermåttade} Herre, som i ^{stygande} blåsende rakt spider flammade räd,
 och en annan håller handen för ögonen ^{sin} bländad af det plötsligt
 framträdande solklotet. Framställningens tekniska fullkomligheter, glöms-
 gestaltornas öfverträffligt lyckade perspektiviska förkortningar glömmas in-
 för ^{merstakligt} det ^{andliga} inträde af majestät, den föreställning om oändlig rind de
 framkalla. Alla de småförtändiga invändningar, s. kunna göras mot att
 framställa i människogestalt den Evige, ^{förstummades} här; man förnimer,
 att det är det enda ^{oss} värdiga sätt ^{att} skåda ^{hm}, ^{vidligt,} med fantasien
 öga. Finnes det bland miljarderna af världsklot, något, s. är bebodt af
 högre utvecklade, och skönare väsen ^{äldre} än ^{vi}, ^{vi} föreställa sig ^{af} ^{den} Gud
 om de i konstens skola ikläda ^{Gud} ^{hm} ^{ärskådligt,} se hm i den högsta,
 potensen af dens egen formtygs ädelhet och skönhet. Och finnas på ett
 annat världsklot än högre begåftrade ^{och} ^{skönare} väsen än dessa,
 måste de göra ^{vi} ^{äfven} — och ^{vi} i ^{stegrad} oändlighet. Och ^{vi} ^{var}
 denna s. k. antropomorfism, hvaråt den yttliga reflexionen ryker näsan,
 till ett altar, hvarpå alla ^{tänk} ^{närljmedvetna} ^{tänkande} ^{verket} i
 universum ^{hembära} åt Gud, ^{den} som är all skönhets källa, det mått
 af skönhet och ädelhet, hvarmed de, hvar i sin art, blifvit begåfades
 och hvarutifver de i sina föreställningar och sin fantasi icke ^{kunna} komma.
 Det tredje tafeltet framställer Gud Jehovah sväpande öfver ^{vattent}
 och med en rind af sina armar framkallande lifsprin i ^{meder-} ^{alla}
 sköte för alla vår planets organismer. Här har den gudomliga stornen
^{vägen} ^{saktat} ^{sig} ^{med} ^{en} ^{blid} ^{vind} den elementära kraften, den skapande natur-
 kraften, förenat sig med något, som gör inträde af det faderligt ^{om} ^{rindande,}

1/4. 92.

det ned till de ~~i bildligt~~^{och} de skapade, kärsliga organismerna ~~me~~ i ~~det~~ kuld-
het sig nedsänkaude. Jehovah-kapadets typ förblir verkligen densamma:
den uppåt rykade paanan, hvars nedre del är sväddes starkt utbildad,
de beskuggade ögonen, den insänkta näsroten, de i stark andning vidgade
näsborrarna, det tillbaka böjande håret, det långa vägiga skägget. Men
rörelsen är mer dämpadt ~~i~~ uttrycket lugnare, och därmed bildas öper-
gången till framställningen i det fjärde tafältet, till det milda maje-
stät, hvar Gud där framträder, då han skapar Adam, och där han
liknar den bild vi som barn gjorde oss af honom, då vi hörde, att han, då
aftonen svalkades, vandrade med det första människoparet under Edens
träd.

Låt oss aldrig hänta åt sådana symboler! Låt oss icke glömma, att
de högsta sanningarna af oss endast kunna uppfattas i symboliskt form!
^{Låt oss} ~~utan~~ vara tacksamma mot den makt, som i våra hjärnor, frammanför sym-
boler af en älskvärd skönhet! Vi må icke glömma, att hela vår värld,
även ^{vår} den strängast vetenskapligt fattade värld, uppbygger sig för oss
af symboler. Bokstäverna, hvilkas rader fylla bibliotekernas väggar och
gömma de bortgångna släktenas tankar- och känsloskatt, äro symboler af
vår språks artikulerade ljud och ha ingen likhet med hvad de symbolisera.
Språkets artikulerade ljud äro symboler af våra ^{vår} föreställningar, ~~och beg-~~
^{ett psykiskt lif, som ligger i oss, och likhet icke men i ett djup af medvetenhet, dels}
ställningarna äro symboler af ^{vå} delar af våra nervfunktioner, som i sin
ordning äro symboler af ting i ^{vå} ~~universum~~ ^{vi} ~~universum~~ ^{kommer} ~~universum~~, hvar vi äro ställda, och som
uppenbara sig för oss endast på detta symboliska sätt. Matematikern begy-
nar sig af idel symboler, då ^{han} ~~han~~ formulerar lagarne för rörelserna i uni-
versum.

Eget är, att Michel Angelo gifvit lagt en mantel af gråviolettt färg kring
Jehovahgestalten. Man är frestad att tänka på en instinktiv vetenskap-
lighet i valet af denna färg. I färgernas spektrum ligger det violetta
på den sida, där vårt öga efter hand förlorar förmågan att se & de
brutna ljusstrålarnes spel. Det ultravioletta finns, det veta vi, men omedel-
bart se det kunna vi icke.

Man ser i det fjärde tafältet Jehovah väpa han mot en fläck på
jorden, hvilken tecknar sig med rauden af en kulle mot himmelen. Med en
armrörelse, som är blid i sina linier, och symboliserar mindre en befallning än
ett kärleksord, frambringa han Adam och inngjuter medvetet lif i lemmar,

1/4. 92.

som ~~sagt~~ tyckas ögonblicket frut varit försäckt i sömn och dröm. Den
 vaknande sköna stoftkyddade sträcker ^{lyfter} sig på sin ena arm och sträcker
 den andra mot ~~sin skapare~~, ^{Jehovah} så att hans pekfinger nästan hinner in-
 till skaparens och likaså emottager en elektrisk lifsvurladdning från honom.
 Om elektriska laddningar i fysisk mening vörte d. t. virredigou iitet; men
 elektriska lifsvurladdningar ha varit instruktiof förnomsa i alla tider.
 Inne i Jehovaks mantel, som lagt sig som ~~vid~~ vindfylldt segel bakom honom
 se vi kufvad vid kufvad. Man har allmänt antagit, att de föreställa änglar.
 Men de föreställa de ännu oföddas njärer, de ännu oförverkligade skapar-
 tankarne, ~~Det finner~~ ^{beses särskildt den ännu} ~~af en bl~~ ^{den} ~~frutbestän~~ kommande män-
 nishogenerationerna. Alla äro de framställda som barn med undantag af en
 enda, som bär en mognaude kvinnas skapnad, och öfver hennes skuldra
 har Jehovah lagt sin vesträ arm. Hon är den ännu oskapade Eva, Eva i
 preexistensstillståndet. Hennes blick är blyg och längtaude riktad på Adam.
 N: 99. Det fante föltet mildrar Evas skapelse. Här är Gud framstild van-
 drande på jorden, icke svärande i ryggen, ^{riklig} Armer, hvarmed skaparordet
 symbolisens af d. t. lika mildt som Leonardo i sin Natvord symboli-
 serar lärjungarnes ord och tankar med dens handviker, är icke längre sträckt,
 endast lyftad; elementaranden i Jehovaks drag har försvunnit, och han står
 där som en ärevärdig tankfull konstnär, ~~en~~ med en aulete och en blick,
 hvari talar på en gång ömhet och smärta. Människans väsen skall trä-
 klyvas; den fulla mänskliga harmonien ä stumrade i den ^{jordiska} ~~ensamma~~ Adam,
 men kan icke utvecklas och ~~väns~~ honom, utan först genom en söndring,
 därefter genom en sammansmältning af två till ett. Blott den himmelke
 Adam, den i Guds tanke af evighet födde mänskans son, bär den fulla
 mänskliga harmonien inom sig. Adam säger, och ur hans vida framviker
 på Guds vrick kvinnan. ~~Man ser genom, att~~ ^{Jehovah eller ser genom} ~~ett~~ ^{ett} ~~beträ~~ att d. t. i denna
 kvinnogestalt velat arkadliggöra icke den ideala kvinnan, ~~ty~~ ~~ho~~ ~~i~~ ~~hvar~~
~~skite~~ ~~vät~~ ~~ty~~ det är enligt den kyrkliga symboliken hon, som fram-
 födde världens frälsare, idealmänniskan; utan hela människoläktets
 och äfven hans stammoder, icke den syndpiga kvinnan, utan hon,
 genom hvilken synden, men medelbart äfven den hängifna uppoffrade
 kärleken, den i alla motgångar förtristade kraften, den alltid för-
 benägna riuensiktningen skall komma i världen och i tiden full-
 bordad äfven "den kvinnans räd, som skall framföra ossens kufvad."

1/4. 92.

Och en ~~vad~~ djup tanke hos M. A. är, att han låter den första jordiska kvinnan i sitt medvetna lifs första ögonblick böja sig och lyfta händerna mot Gud, medan Adam i sitt första ögonblick sträcker en arm och en hand mot honom, icke tillbedjande, men liksom pröfvande sin kraft att stika och finna honom, "än dock han icke är långt ifrån oss." Adam ^{för M. A.} är tanken och filosofien; Eva kärslan ö religionen.

Härmed är skapelseverket avslutat. Ingen tafla är equad åt det paradisiska urskuldslipet, hoers historiska tillvaro M. A., liksom vi många bland de samtida humanisterna och som vår dagars antropologi betriflat, men hoers ^{eviga} ~~preexistenta~~ tillvaro, i Guds tankar, såsom målet, hvaremot vi ha att sträpa, M. A. viseligen icke betriflat. Äfven bland vår tids antropologer finnas för öfrigt de - och de värda allt flere - som föreställa sig ett slags jordiskt paradisi i mäsklighetsens beandom, viseligen icke ett Eden i yttre mening, ett Eden utan arbete och utan favor och ~~sin~~ fysiska smärtor; men ett psykologiskt Eden, ett i hvilket människor af samma stam lefde ett innerligare, mer trofast och af allt verk och eviglid nidskhet obefläckadt samlif, emedan hjälpa nödvändigheten tvang de nakna vapentöna vareherna därtill, för att de skulle hålla sig uppe i kampen mot de otaliga farorna omkring dem.

Det sjätte fältet framställer syndafallet och fördrifningen ur paradiset. De pilja, vi att säga, blixtnakkt på kvareadra. Är synden född, är paradislipet försvunnet. Sittande på marken emottager Eva begärligt och tanklöst ~~den~~ äpplet som den ~~hett~~ oprantile som en kvinna bildade ormeus hand räcker henne, medan Adam står och med spända muskler i den framsträckt armen undersöker frukterna på kantspens träd. Äfven här råledes en tankerik symbolik. Så ock i fördrifningsscenen, där Adam höjer armen liksom till ~~motvärn~~ mot ängeln hotande vapen, ^{och vandrar} ~~men på samma~~ med säkert pansar, liksom i med blygsel blanda resignation, ur Eden, medan smärtan öfver den begärgna synden och sorgen öfver förlusten af paradiset ger sig ett obundet utbrutt hos Eva.

I denna grupp har M. A. equat en hyllning åt den store allsaccios minne. Gruppen påminner om deones ~~vis~~ vilkornande samma ämne i Brancaccikapellet i Florens.

N: 94. Det sjunde fältet ~~är~~ ämne är icke stildt på sin kronologiska plats. Det framställer en offerscen, och endast på kronologisk grund autog

1/4. 92.

man, att det skulle vara Kains och Abels offer, medan det tydligen visar, att hvad som menas är Noaks och hans prästers tackoffer för frälsningen ur den stora floden. Detta ättonde ^{fältet} ~~arkadlyg~~ ger oss en bild från denna världskris. En af grupperna i detta fält återgiver här. Till vänster i fältets förgrund stiger ännu ett stycke fast land upp ur vattnet, ^{der} där några af flodens offer söka sin tillflykt. Närmast se vi en kvinna, som försäckt i döf förtrifflan, att hon icke hör det gråtande barnet, s. stöder sig mot hennes skuldra, det enda hon har kvar af hvad hon älskat, och som hon nys berit dit upp på sina armar. Modersinstinkten har ^{nu} drunknat i ^{naturlig} förtrifflan. En ännu kämpande förtrifflan ses i gruppen därbredvid, och kanske ännu ett kopp, att vattnet skall njunka, innan det hunnit beget höjd. Detta kopp uttalar sig starkare i de kraftiga gestalter, som ännu äro stadda i uppstigande, En af dem bär på sin rygg en kvinna, s. försänd skädder åt viden mot den ~~st~~ stigande ödsliga vattenryggen. Andra bärn busgarandrar i lippsirnödenheter. Jag förbigår de öfriga scenerna på samma fält, där viden för lipset är framstildt än mer förknäckande, men likväl i gradation, så att man än ser dödsfasan bekräftad af familjetillgifraketen och medlidandet, än ~~skandens~~ hänsynlös och vild. Så ser man i en båt en kvinna, som med ett klubbslag förlamar en man, s. med halpa kroppen kommit in i båten. Snart äro alla frivarna, men i bakgrunden flyter arken lugnt på strömmen ö öfrer den väspar dafvan som frälsningens tecken.

Det niande fältet påminner om, att syndafloden icke bortskiljt synden. Den räddade nsahidiska släkten bär den inom sig, och Huru ser man ^{håna} frälsningens sin druckne fader, Toke med naturresorationer kan synden bekämpas, sålänge släkten är förannadt ^{eller} ~~ett~~ dömt att lepa på vår planet. Räddningen måste hapa andlig häfsning. Frälsningen kan endast vara kärlekens och själspoffningens verk. Frälsaren skall komma - människan son.

N: 92. Det är kuppet därom, som m. et. arkadlyggest genom den Kras af profeter ^{markor} och (sibyllor), hurmed ^{den} midtet na skildrade midtel-delen af taktet med den nio fält, blifvit af konstnären omgivet. Alla dessa väldiga och beundransvärda ^{skapar} gestalter hapa det gemensamt, att varanden i dens barm rykt deras själar ~~er~~ långt bort ur vardagslivet in i de djupa aningarna och de stora syvernad

1/4. 92.

1/4. 92.

11

1/4. 92.

